

Børns seksualitet og seksuelle traumer

BØRNEKATALOGET

Udvikling, overgreb, forebyggelse.

Katrine Zeuthen, PhD og lektor i klinisk
børnepsykologi ved Institut for Psykologi,
Københavns Universitet

- Hvad er børns seksualitet?
- Hvordan forstår børn voksen-seksualitet?
- Hvordan forstår voksne børns seksualitet?
- Hvordan påvirker seksuelle overgreb børns udvikling?
- Hvad er et seksuelt overgreb og hvad er et seksuelt traume?
- Hvad er forebyggelse af seksuelle overgreb?
- Hvordan kan denne viden omsættes til praksis?

- **Hvad er børns seksualitet?**

Hvad er børns seksualitet og hvordan forstår de voksenseksualitet? Børns seksualitet udvikler sig mellem biologi og kultur i deres nære relationer. Præsentation af teori, forskning og praksis.

- **Seksuelle overgreb mod børn og seksuelle traumer:**

Hvordan kan voksenseksualitet forstyrre udviklingen af børns seksualitet? Børn skal lære at skelne mellem omsorg og overgreb, mellem kærlighed og krænkelse af de voksne. Eksempler med sager om mistanker og det terapeutiske arbejde.

- **Fantasi, virkelighed og forebyggelse:**

Hvad er barnets fantasier om seksualitet, og hvordan forstyrrer det seksuelle overgreb fantasiens udviklende funktion? Præsentation af undersøgelser om børns fantasi i forhold til seksualitet og seksuelle overgreb. Hvad er det vi forebygger og hvordan? Kan vi tale for meget eller for lidt om børns seksualitet?

AFRUNDING

Indsæt evt. eget logo i diasmaster

Udvikling mellem biologi og kultur

...et centralt aspekt ved det at være menneske der gennem hele livet omfatter sex, køn, identitet og roller, seksuel orientering, erotik, lyst, intimitet og reproduktion. Seksualitet opleves og udtrykkes gennem tanker, fantasier, begær, tro, holdninger, værdier, adfærd, roller og relationer. Mens seksualitet kan rumme alle disse dimensioner er de ikke alle altid oplevet eller udtrykt. Seksualitet er påvirket af samspillet mellem biologiske, psykologiske, sociale, økonomiske, politiske, kulturelle, juridiske, historiske, religiøse og spirituelle faktorer.” (WHO, 2006a)

Spørgsmål til jer i grupper. Diskuter følgende spørgsmål:

Hvordan forstår I børns seksualitet og hvordan forstår de voksen-seksualitet?

Herunder:

- Hvad kendetegner børns seksualitet?
 - Hvad er alderssvarende adfærd?
 - Hvad er alderssvarende viden?
 - Hvornår bliver I bekymrede?
-
- Hvad er forskellen på børns seksualitet og voksnes seksualitet?
 - Hvordan er viden om både barnets og den voksnes seksualitet relevant for jer i jeres arbejde?

Børns seksualitet - hvordan er det blevet undersøgt?

BØRNEKATALOGET

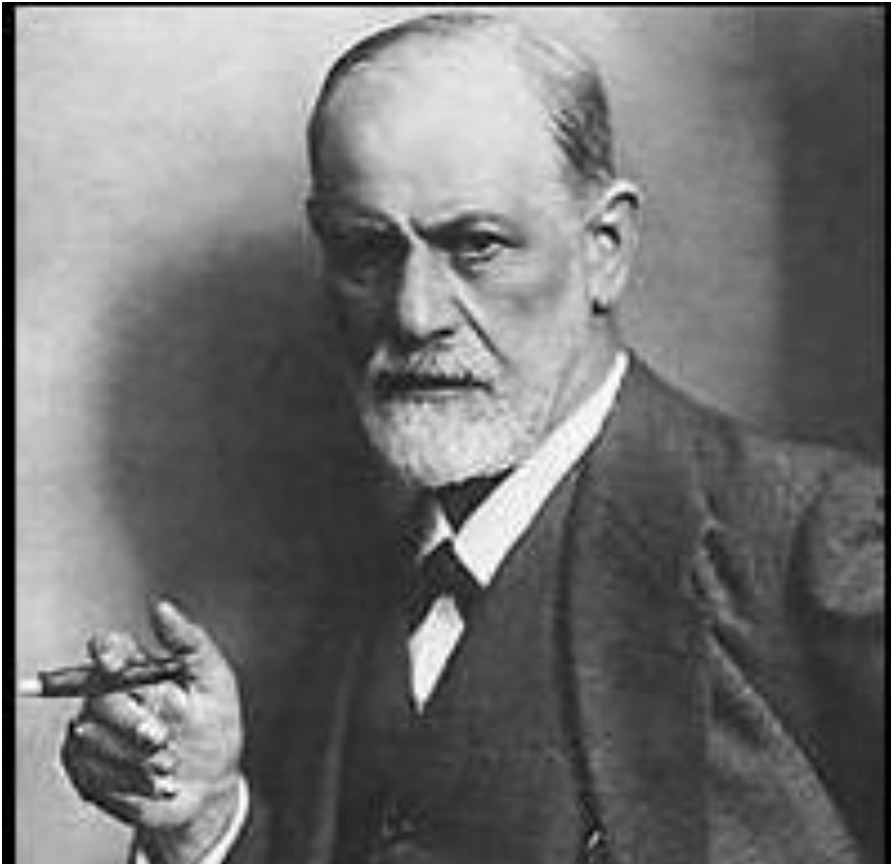
Forskellige metoder der er blevet brugt for at få viden om børns seksualitet:

- Genkaldelse af voksne eller unge
- Spørge forældrene
- Oplære forældre i at observere børn
- Direkte observation af børn
- Bruge større børn til at interviewe mindre børn
- Spørge børnene selv

- Situationer rapporteret til klinikker/autoriteter
- (Bancroft 2000, 2003).

Hvorfor Infantil seksualitet? Et historisk rids

BØRNEKATALOGET

- Undertrykkelse og frustration af seksuelle tilbøjeligheder kunne føre til nervøse lidelser og sygelige personlighedsforandringer i voksenlivet (psykopatologi).

- Den mest kontroversielle del af Freuds teori var teorien om infantil seksualitet (Freud 1905).

- Den infantile seksualitet var grundlaget for den voksne seksualitet.

- Udviklingen af den infantile seksualitet krævede en særlig form for opmærksomhed.

Videnskabelige metoder: fra afdækning til fortolkning og fra sandhed til tvivl

BØRNEKATALOGET

”Jeg har ikke altid været psykoterapeut. Som andre neuropatologer er jeg trænet til at udføre lokale diagnoser og elektroprognoser. Det slår mig som besynderligt, at de casehistorier jeg skriver, kan læses som var de noveller, og at de mangler videnskabelig seriøsitet. Jeg må trøste mig selv med, at det er sagens natur, der er ansvarlig for dette, frem for mine egne præferencer” (Freud 1893).

Forførelsesteorien: om sammenhængen mellem forførelse og traume.

Hysteriet var kroppens udtryk for, at noget var fortrængt før det var forstået. Det psykiske traume var en erindringsrest, en uforstået erindring:

“Hysterikere lider mestendels af reminiscenser”. (Freud 1893).

Case: Katharina fra Studier i Hysteri

“Jeg måtte prøve at gætte. Jeg havde ofte nok fundet, at pigers angst var en konsekvens af den rædsel, som et jomfrueligt sind overkommes af, når det for første gang står ansigt til ansigt med seksualitetens verden” (Freud 1893-85).

De seksuelle erindringer var isolerede fra bevidstheden, fordi jeget på oplevelsestidspunktet ikke kendte seksualiteten

Opgivelsen af forførelsesteorien: Realitetens sikre grund var væk

BØRNEKATALOGET

- Freud forlod sin teori om forførelse allerede i 1897, fordi han fandt ud af, at det ubevidste ikke skelner mellem fantasi og realitet.
- Individet skaber selv sammenhæng og betydning i det psykiske liv.
- Afhandlinger om seksualteori: om fantasi, virkelighed og psykisk realitet

- Med opdagelsen af barnets seksualitet ændrede Freud sit begreb om traumet.
- Fra at forstå traumet som noget, der kom udefra, havde han nu fokus på den betydning, individet gav sine oplevelser i det indre.
- Traumet rykkede fra det ydre til det indre i takt med, at Freud udviklede teorien om det indre psykiske liv.
- Det handler altså ikke kun om, hvad barnet oplever, men også om, hvordan og med hvem barnet giver sine oplevelser betydning.

- Biologi: Driften er indre og medfødt og udvikler sig med vores biologiske modning
- Kultur: Driften får betydning med tilbagevirkende kraft, når vi bliver i stand til at forstå seksualitetens kulturelle betydning
- Seksualiteten får betydning som seksualitet med tilbagevirkende kraft.
- Den voksne er med til at give barnets seksualitet betydning ved at give barnets oplevelse af sig selv og verden betydning
- Barnet skal have mulighed for at give sin oplevelse af sig selv i verden betydning på sin egen udviklings præmisser

Seksualiteten får betydning med tilbagevirkende kraft: Case-eksempler

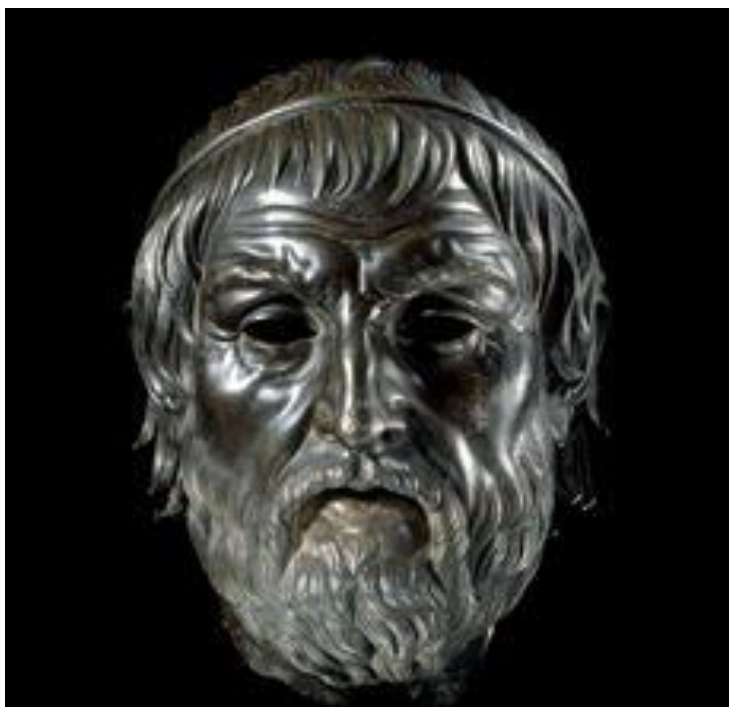
BØRNEKATALOGET

Fra litteraturen:

- Kristian Ditlev Jensen: Det bliver sagt, 2001, 2013
- Margaux Fragoso: Kun Hvis du har lyst, 2011

Fra klinikken:

- Sarah
- Anders

Incestforbudet beskriver biologiens og kulturens hensigtsmæssige sammenhæng:

“Ligesom Oedipus lever vi i uvidenhed om de mod moralen stridende ønsker, som naturen har pånødet os, og efter de er afsløret, vil vi alle helst vende blikket bort fra vor barndoms begivenheder”
(Freud 1900:210)

Barnet er født for tidligt til at kunne klare sig selv og er helt afhængig af sine omgivelser for at kunne overleve. Forlængelsen af den biologiske livmoder kan kaldes en social livmoder.

Barnet fødes ind i en relation og derved i en kultur. Relationen mellem barn og voksen er asymmetrisk. De nære omsorgspersoner **fører for** i barnets udvikling.

Barnet forsøger at indgå meningsfuldt i de relationer, der sørger for dets overlevelse.

Overlevelsen får en psykologisk betydning i de nære relationer: Det betyder noget særligt at overleve i lige den relation.

Infantil seksualitet er den ubevidste lyst, der er i relationen mellem barn og voksen.

Barn og voksen har ikke samme mulighed for at forstå lysten. Netop derfor er lyst forskellig hos barn og voksen:

Den voksne kender til seksualitetens betydning, mens barnet først i puberteten begynder at forstå seksualitet *som* seksualitet. Indtil da mærker barnet en lyst, der ikke er forbundet med en voksen form for seksualitet.

Eksempler: kropslig nærhed som amning, ved puslebordet, bad, leg.

De voksne holder en del af lysten tilbage, og det er den voksne seksualitet.

Barnet er interesseret i denne gådefulde del af de voksnes verden, måske netop fordi barnet fornemmer seksualitetens gådefuldhed men også dens utilgængelighed:

De voksne forbliver barnet svar skyldig!

Almen forførelse: omslutter hele barnet, dets krop, dets hud, binder driften, fordi den voksne investerer sin kærlighed i barnet, så barnet kan skabe en indre relation.

Pervers forførelse: går udenom barnets spirende jeg og trænger ind i kroppen med en betydning, som barnet ikke har mulighed for at forstå.

Ingen forførelse: barnet til en depressiv, fraværende mor har denne mor for altid - barnet bindes til den konkrete mor, fordi hun ikke er blevet skabt som en indre relation.

Det er den voksne, der definerer relationen til barnet!

Barnets nysgerrighed og barnets behov for først at forstå hvad seksualitet er, når barnet med sin udvikling bliver i stand til det på sine egne præmisser, giver den voksne et ansvar.

Barnet bruger sin fantasi til at give seksualiteten betydning, indtil barnet med sin udvikling bliver i stand til at forstå seksualiteten *som* seksualitet.

Seksualitet og generationsforskel mellem barn og voksen

BØRNEKATALOGET

Den voksne "lokker" barnets lyst frem ved at forføre barnet med sin kærlighed.

Det er en kærlighed, der skal møde barnets behov for omsorg på barnets præmisser.

Derfor er forførelsen ikke seksuel og må ikke være det:
Det er kun den voksne, der kan og skal forbyde incest!

Det er den voksne, der forstår seksualitetens betydning.
Den voksne skal skabe grænserne for, hvordan lysten mellem barn og voksen kommer til udtryk.

Seksualitet handler om generationsforskel – om forskellen mellem at være barn og voksen.

Børns seksualitet er diffus, ufokuseret, spørgende og nysgerrig

Børn har lyst fordi de har lyst!

Børn har lyst, men de har ikke samme viden om lysten som voksne. Voksne ved, at lyst kan være seksuel, og at seksualitet også handler om at samleje, orgasme, at få børn osv.

Det seksuelle er en betydning, den voksne giver lysten.

Barnets lyst er ikke seksuel. For barnet er lyst ganske enkelt lyst.

Freud skrev, at ”med pubertetens indtræden begynder de forvandlinger, som skal overføre det infantile seksualliv til dets endegyldige, normale form” (Freud 1905:106).

Først i puberteten begynder lysten at bliver seksuel og målrettet og derved også noget andet og mere end barnets lyst.

Barnet begynder med kroppens modning at forstå, hvad seksualiteten betyder, hvad den rummer, og hvad der er dens (for)mål.

Hvorfor ved vi stadig så lidt?

BØRNEKATALOGET

Freud kritiserede sin samtid for at "ingen forfatter har klart erkendt lovmæssigheden af en seksualdrift i barndommen, og i de talrige skrifter, der er fremkommet om barnets udvikling, bliver kapitlet "seksuel udvikling" for det meste sprunget over" (Freud 1905:78).

Børns seksuelle adfærd og børns viden om seksualitet

BØRNEKATALOGET

Indsæt evt. eget logo i diasmaster

Får vi først øje på børnenes seksualitet, når vi bliver bekymrede?

Forskning vedrørende børns seksuelle udvikling tager primært afsæt i feltet omkring seksuelle overgreb. Derfor er vores viden om børns såkaldte normale seksuelle udvikling stadig ret begrænset:

Friederich, en pioner indenfor området har fokus på hvordan vi kan blive bedre til at skelne mellem:

Seksuelle adfærdsproblemer, som er problematisk

OG

Seksualiseret adfærd, som er et alment fænomen

W. N. Friedrich: Children with Sexual Behaviour Problems. Family-based Attachment-focused Therapy. New York: W.W.Norton & Company Inc, 2007.

Børn med seksuelle adfærdsproblemer:

12 år eller derunder

Demonstrerer udviklingsmæssig upassende eller aggressiv seksuel adfærd:

Selv-fokuseret seksuel adfærd så som overdreven onani,

Aggressiv seksuel adfærd rettet mod andre, der kan inkludere tvang.

Friedrich har lavet en udrednings- og behandlingsmanual:

Child Sexual Behavior Inventory (CSBI), en videreudvikling af Child Behaviour Checklist (CBC).

Manualen hjælper klinikere og klienter med at skelne mellem bekymrende seksuel adfærd og seksualiseret adfærd, der ligger indenfor normen.

Manualen udfyldes af barnets forældre og består af en 35 item skala om:

Udviklingsmæssig relateret seksuelle adfærd

Seksuelle overgrebs relateret specifik adfærd

En høj score på sidstnævnte betyder, at der kan være risiko for, at seksuelle overgreb kan ligge til grund for barnets adfærd.

Dog hænger det sidste parameter også sammen med bl.a. udsættelse for pornografi, for voksen seksualitet og for vold i hjemmet.

Normativ modellering:

- Mange børn er interesserede i seksualitet, fordi de har lystfulde følelser, når de rører ved sig selv.

Ikke normativ modellering:

- Børn kan have været udsat for åbenlys og bekymrende seksuel adfærd, herunder seksuelle overgreb, en adfærd, som de selv begynder at udvise
- Barnet kan have en tvangsmæssig interaktion med andre børn, en adfærd, som seksuelle aspekter bliver en del af med alderen.
- Der kan ligge subtile familiedynamikker til grund for barnets adfærd, som følger familier, hvor forældrene selv har været udsat for seksuelle overgreb i barndommen.
- Barnet har ikke lært gode modeller for intimitet med andre, hvilket kan føre til en ikke-diskriminerende søgen efter nærhed.

...Friedrich fortsat

Brug 5 min. på at komme med eksempler på normativ og ikke-normativ modellering, altså eksempler på adfærd.

Udover CSBI anvender Friedrich også en anden systematisk metode: Han udreder en række relationelle forhold omkring barnet, familien, adfærdens karakter mm, der altid skal ses i forhold til forskellige faktorer:

- Seksuelle adfærdsproblemer befinder sig på en skala med de mere normative former for adfærd i den ene ende og de mere problematiske former for adfærd i den anden ende af skalaen
- Børn kan udtrykke bekymrende seksuelle adfærd af mange forskellige grunde og baggrunde
- Børn med seksuelle adfærdsproblemer kommer ofte fra familier med flere problemer og har oplevet mere modgang end andre børn.
- Familien har ikke fungeret som sikker base for børnene, hvilket er afgørende for, at barnet kan udvikle en sund tilknytning og evnen til at indgå i og udvikle respektfulde relationer.

...Friedrich fortsat

Sammenhæng mellem seksuelle adfærdsproblemer og (mistanker om) seksuelle overgreb

BØRNEKATALOGET

Seksuelle adfærdsproblemer findes oftere hos børn, der har været udsat for seksuelle overgreb end børn i normalgrupper.

Særlige former for seksuel adfærd, herunder de mest aggressive former:

- Når overgrebet er begået af fædre og stedfædre
- Når overgrebet involverer vaginal eller anal penetration
- Når overgriberen er et familiemedlem
- Når der er mange overgribere
- Når overgrebet sker hyppigt
- Når overgrebet sker over en lang periode
- Starter i en tidlig alder
- Involverer magtanvendelse

Her er der større risiko for, at barnet udvikler problematisk seksuel adfærd og psykisk sygdom.

Elkovitch, N., Latzman, R. D., Hansen, D. J., & Flood, M. F. (2009): Understanding Child Sexual Behavior Problems: A Developmental Psychopathology Framework. I: *Clinical Psychology Review*, 29, 586–598.

Børns seksuelle lege går igen i forældres beskrivelser af børns seksualitet.

Hvor tit børn leger seksuelle lege er forbundet med barnets kultur, herunder

- Barnets nationalitet
- Forældrenes uddannelse

Forældres egne erfaringer med seksualitet, herunder seksuelle overgreb i barndommen, kan påvirke hvad forældre registrerer og rapporterer vedrørende deres børns seksuelle adfærd.

...Elkovitch fortsat

Hvad leger børnene ifølge de voksne?

BØRNEKATALOGET

- Børn har selvstimulerende adfærd: de rører ved sig selv
- Børn har voyeristisk adfærd: de kigger på andre, når de er nøgne
- Børn har eksibitionistisk adfærd: de viser sig selv frem

Det er sjældent, at børns adfærd er aggressiv eller voksen karakter:

- Forsøg på samleje
- Kontakt mellem mund og kønsdele
- Onani med et objekt eller indføring af et objekt i skeden eller endetarmen.

Disse former for adfærd anses typisk for at være problematiske og bekymrende

...Elkovitch fortsat

Adfærden er forbundet med barnets alder

Hyppigheden af nogle former for seksuel adfærd er faldende med alderen:

- ekshibitionisme
- Voyeurisme
- fravær af personlige grænser.

Hyppigheden af andre former for adfærd er stigende med alderen:

- at vise interesse for det modsatte køn
- at stille spørgsmål om seksualitet
- at kigge på nøgenbilleder
- at tegne nøgenbilleder
- at bruge seksuelt sprog
- at vise interesse for nøgenhed.

...Elkovitch fortsat

- Små børn er mere tilbøjelige til at deltage i både normativ og ikke normativ seksuel adfærd end større børn!

Børn udsat for seksuelle overgreb udviser mere alvorlige former for seksuelle adfærdsproblemer (interpersonelle, planlægte, med tvang), når barnet ikke er blevet støttet af moderen

Børn der *ikke* udviser seksuelle adfærdsproblemer, trods seksuelle overgreb:

- kommer fra mere velfungerende familier
- har stærkere voksen-barn-relationer
- mere velfungerende omsorgsgivere
- mindre seksualiseret miljø.

...Elkovitch fortsat

- Børns viden om seksuelle emner kan fortælle mere om eventuelle seksuelle overgreb end børns seksualiserede adfærd
- Børns adfærd *mens de taler om seksualitet* kan også være en indikation på seksuelle overgreb
- Hvad ved børn om seksualitet:

Hvad er forskellen på seksuel viden og den måde, viden kommer til udtryk på hos hhv. børn udsat for overgreb og børn, der ikke har været udsat?

Studie om børns viden om seksualitet:

Brilleslijper-Kater, S N, Baartman H E M. What do Young Children Know About Sex? Research on the Sexual Knowledge of Children Between the Ages of 2 and 6 Years, Child Abuse Review 2000; 9; 166–182

Børns viden hænger sammen med deres oplevelser

BØRNEKATALOGET

Der er forskel på børns viden om seksualitet:

- Førskolebørn ved meget lidt om seksuelle emner ud over kønsforskelle, graviditet og fødsel. Børn tænker ikke seksuelt om kropsdele, der også har seksuelle funktioner! Brystet kan give mælk, tissemanden kan tisse, tissekonen kan føde børn
- Børn udsat for overgreb forsøger at give overgrebene betydning med deres fantasi. Derfor bliver deres viden om seksualitet fantasifuld og urealistisk
- Børns korrekte viden om seksualitet øges med alderen hos ikke-misbrugte børn, hvilket ikke er tilfældet hos seksuelt misbrugte børn

...Brilleslijper-Kater fortsat

Er viden en bedre målestok end adfærd?

BØRNEKATALOGET

- Seksuel viden kan måles objektivt i interviews
- Seksuel adfærd er mere bundet til konteksten og mindre sandsynligt til stede i en kunstig ramme som interviewsituationen
- Seksualiseret adfærd ses ofte i forbindelse med mange forskellige variable, hvor seksuelle overgreb kan være en blandt mange
- Vurderingen af børns seksualiserede adfærd kan ofte være farvet af den voksnes normer og andre kontekstafhængige faktorer

...Brilleslijper-Kater fortsat

- Vores viden om børns normative seksuelle udvikling er stadig meget sparsom
- Det gør det svært at opstille præcise retningslinjer for, hvordan unormal eller problematisk adfærd skal vurderes i hvert enkelt tilfælde, når en bekymring medfører en mistanke om, at et barn udsættes for seksuelle overgreb.
- Selvom der findes generelle retningslinjer for, hvornår børns adfærd relateret til seksualitet og hvornår deres viden om seksuelle emner bør vække bekymring, ***skal bekymringen for det enkelte barn altid vurderes specifikt i forhold til barnets nuværende situation, relationer og livsomstændigheder i det hele taget.***

Seksuelle overgreb og seksuelle traumer: mellem fantasi og realitet

BØRNEKATALOGET

Julie Nord

Indsæt evt. eget logo i diasmaster

Hvilket spændingsfelt arbejder vi i?

BØRNEKATALOGET

- **Realitet:**

Barnets udsagn refererer til noget i den ydre verden, som kan afdækkes objektivt og sandt

- **Konstruktion:**

Sammenhængen mellem barnets udsagn og virkeligheden er subjektiv og konstrueret

- **Psykisk realitet:**

Barnets udsagn er et udtryk for, at barnet forsøger at skabe mening i mødet mellem verden og barnets mulighed for at forstå den, uanset hvad den består af

- Hvorfor er sammenhæng vigtigere end realitet for barnet?
- Hvorfor er det vigtigt at tage udgangspunkt i barnets psykiske realitet?

- Barnet bruger sin fantasi til at skabe sammenhæng i sin verden
- Fantasien opstår i mødet mellem den voksnes verden og barnets forsøg på at forstå den
- Barnlige seksualteorier er barnets fantasier om hvad seksualitet er:

Hvordan laver man børn?

Hvordan kommer børnene ind i maven?

Hvordan kommer børnene ud igen?

Hvor er pigens tissemand?

- De barnlige fantasier om seksualitet er til for, at barnet kan indtage den voksne verden i sit eget tempo og gradvist lære at skelne mellem fantasi og virkelighed

Det seksuelle overgreb har forhindret barnet i at forstå sig selv ud fra en skelnen mellem:

- lyst og ulyst
- aktiv og passiv
- frivillighed og tvang
- Fantasi og virkelighed
- Omsorg og overgreb

Denne skelnen skal skabes i barnets tidlige relationer til dets omsorgspersoner.

Seksuelle overgreb forhindrer barnet i at skelne

BØRNEKATALOGET

Fordi:

- Barnets behov er blevet defineret gennem den voksnes tilfredsstillelse af sine egne behov
- Den voksnes behov sættes i stedet for barnets udvikling af og kendskab til egne behov og tilfredsstillelsen af disse
- Barnet har fået krænket nogle grænser, barnet endnu ikke kender
- Barnet skal skabe disse grænser og lære at skelne mellem dem i sine relationer til voksne
- Case: Pigegruppe

- Udvikling finder altid sted i specifikke relationer
- Børn skal lære at overleve og at udvikle sig i relationerne til de voksne
- Børn skal lære at skelne mellem overgreb og omsorg
- Det seksuelle overgreb er et relationelt traume, fordi barnet ikke har lært at skelne i relationen
- Barnet forventer omsorg men udsættes for overgreb
- Børn udsat for seksuelle overgreb udvikler sig på trods af at de ikke har lært at skelne

- Det seksuelt misbrugte barn forhindres i at have barnlige og alderssvarende fantasier om seksualitet
- Overgrebet forhindrer barnet i at begribe verden i sit eget tempo
- Barnet forsøger alligevel at give overgrebet betydning
- Overgrebet blander sig i barnets forsøg på at skabe en sammenhængende mening
- Barnet gør overgrebet til noget, der kommer indefra, for at genvinde kontrollen over en uforståelig ydre verden

Fantasi og realitet i børns erindringer og udsagn om overgreb

BØRNEKATALOGET

Joan Miro

Innsæt evt. eget logo i diasmaster

Hvad er fantasifulde elementer i børns udsagn om overgreb?

BØRNEKATALOGET

- Bizarre, upassende eller fantasifulde elementer er ikke ualmindelige i børns vidneudsagn om seksuelle overgreb
- Det gør børnenes vidneudsagn utroværdige
- Fantasifulde elementer defineres som umulige eller meget urealistiske træk i en historie, og vedrører ekstremt krænkende handlinger, der ikke kan godkendes af medicinske eller fysiske beviser

Dalenberg, C.J., K.Z. Hyland & Cuevas (2002). Sources of Fantastic Elements in Allegations of Abuse by Adults and Children. I: M.L. Eisen, J.A. Quas & G.S. Goodman (red.). I: Memory and Suggestibility in the Forensic Interview. Mahwah, NJ & London, Lawrence Erlbaum.

Dalenberg, C. J. and O. G. Palesh (2010): Scientific Progress and Methodological Issues in the Study of Recovered and False Memories of Trauma. I: The Impact of Early Life Trauma on Health and Disease, Lanius, R. A., E. Vermetten, C. Pain (eds.).

Hvad skyldes de fantasifulde elementer?

BØRNEKATALOGET

- Fantasifulde elementer findes i både sande og falske sager
- De findes oftest i sande sager af meget voldsom karakter
- I sager hvor krænkeren har tilstået misbruget, og hvor de medicinske fund stemmer med barnets udsagn, har over 15 % af børnene mellem 4 og 9 år meget voldsomme fantasifulde elementer i deres vidneudsagn
- Opvækst i skræmmende eller krænkende miljø medfører en særlig sårbarhed, der gør det vanskeligt for barnet at udvikle en evne til at skelne mellem fantasi og realitet

Det kan skyldes:

- at den voksne ikke giver barnets oplevelse karakter af at være virkelig
- at oplevelsen ikke kan forbindes med andre af barnets oplevelser
- Derfor kan barnet ikke integrere en oplevelse, det ikke forstår

Sammenhæng mellem barnets fantasi og barnets virkelighed

BØRNEKATALOGET

- Det er sværest at teste de tilfælde, hvor barnets manglende realitetssans og dermed dets fantasitilbøjeligheder har udviklet sig gennem længere tids misbrug
- Børn er tilbøjelige til at tro, at noget realistisk *ikke* kan ske i virkeligheden, hvis indholdet er farligt frem for neutralt

Eks: En tyv der truer med en kniv er mere usandsynlig end en kæmpe, der løber efter et barn.

- Konklusion:

Voldelige, truende og farlige hændelser forandrer eller forhindrer udviklingen af barnets mulighed for at skelne mellem fantasi og virkelighed

Eks: Drengen og hunden: jeg vidste ikke, der fandtes monstre før min hundedag

Sammenhængen mellem hændelser og følelser

BØRNEKATALOGET

Børns udsagn umiddelbart efter et overgreb og over tid:

- Udsagnet kan over tid antage metaforisk kvalitet og dermed usandsynlige former
- Misbrugte børn har en tendens til at blande oplevede hændelser og følelsesmæssige fantasier sammen

Eks: En dreng fortæller kort efter misbruget, at det gjorde meget ondt i anus under et analt misbrug, og at det føltes brændende bagefter. Efter nogle måneder sagde han, at han havde fået stukket en kniv op i anus, og at krænkeren havde stukket ild til sin penis.

- Børns udsagn bliver metaforiske.

Eks: pigen med limstiften

Hvordan påvirker børns fantasi den voksnes vurdering af fantasi og virkelighed?

BØRNEKATALOGET

- Det kan være meget vanskeligt for børn, der har været udsat for seksuelle overgreb at skelne mellem fantasi og virkelighed
- Muligheden for denne skelnen ødelægges af overgrebet
- Dette indebærer også, at det kan være meget svært for den voksne at vurdere, om det barnet fortæller, er fantasi eller virkelighed
- Den voksnes svigtende evne til at vurdere, hvad barnets udsagn er et udtryk for, kan forstærkes af det faktum, at børn kan udsættes for ting, der som f.eks. ritualistiske og satanistiske overgreb er så grusomme, at voksne heller vil afvise børnenes udsagn som urealistiske frem for at erkende, at det kan have fundet sted
- Når barnet mærker, at den voksne trækker sig i relationen, kan barnet være tilbøjelig til at udfolde sin historie mere for at fastholde den voksnes opmærksomhed

Er det professionelt at være i tvivl?

BØRNEKATALOGET

- Hvad udtrykker barnet, hvad ser vi, og hvordan forstår vi det vi ser?
- Børns adfærd, udsagn og børns viden om seksuelle emner: hvad ved vi?
- Hvorfor har vi forskellige normer for, hvad vi kan og ikke kan acceptere?
- Hvorfor er vi mere åbne og tolerante overfor andres seksualitet end vores egen?
- Hvornår bliver vi i tvivl, og hvad stiller vi op med tvivlen?
- Hvad kan vi bruge generel viden til?
- Hvad kan vi bruge specifik viden til?
- Hvad er forholdet mellem generel og specifik viden?

- Legeterapierne viser, hvordan børnene forsøger at skabe en meningsfuld sammenhæng mellem deres indre og ydre verden i relation til de voksne, der har taget sig af dem i deres opvækst, og dette uanset hvad disse relationer har rummet
- Børnene indgår i relationen til terapeuten ud fra en forventning om, at relationen er defineret på samme præmisser som den krænkende relation
- I legeterapierne arbejdes der med at skabe en ny meningsfuld sammenhæng gennem den terapeutiske relation mellem barnet og terapeuten

Zeuthen, K: Kærlighed og overlevelse (2009). Barneseksualitet og seksuelle traumer.

Eksempler fra terapi

BØRNEKATALOGET

Jesper:

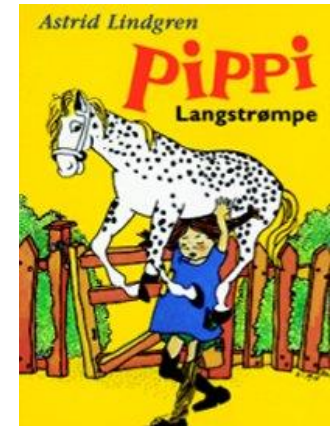
- Sammenblanding af barnlig seksualitet og voksen betydning
- Jespers henvendelser til terapeuten viser, at han forventer, at relationen rummer en voksen og målrettet seksualitet
- Denne forventning er realistisk, fordi den tager udgangspunkt i Jespers virkelighed

Indsæt evt. eget logo i diasmaster

Line:

- Sammenblanding af mors behov og Lines behov: Eventuret om Rapunzel og dronningen
- Lines forventninger til terapeuten viser, at hun er afhængig af hele tiden at skulle orientere sig i forhold til sine omgivelser
- Denne forventning er realistisk, fordi moren fastholder Line i at være hjælpeløs og derfor afhængig

Anton:

- Sammenblanding af almagt og afmagt
- Antons henvendelse til terapeuten afspejler, at han forventer, at han skal være almægtig
- Denne forventning er realistisk og forankret i hans virkelighed, fordi han har været nød til at klare sig selv i forhold til de seksuelle overgreb

SOCIALSTYRELSEN

Flere eksempler fra terapi

BØRNEKATALOGET

- Sara: Saras seksualitet er et svar på de voksnes henvendelse til hende.
- Michael: Michaels seksualitet er ikke blevet knyttet til relationen.
- Tom: Toms seksualitet forsøger at fastholde og udelukke moderen.

Indsatsen i visiteringen og i behandlingen, hvad skal man have særligt fokus på?

- Det er altid vigtigt at forholde sig til barnets problemer/det barnet er blevet henvist på baggrund af i forhold til barnets specifikke livssituation: familierelationer, sociale forhold, aktuelle situation, relationer til jævnaldrene
- Det er altid vigtigt at forholde sig til den viden, man får, både i forhold til barnets specifikke livssituation og til den viden og erfaring, I har generelt med lignende problemstillinger
- Det er altid vigtigt at drøfte sagen med andre kollegaer, også selvom det kan generere nye og modstridende hypoteser om, hvad der kan ligge til grund for bekymringen
- Behandling: Hvilken form for behandling ville I umiddelbart ønske jer til dette barn, hvis der var frit valg, og hvem skulle inddrages i forløbet? Begrund ift det specifikke barns behov og ift jeres viden og erfaringer med lignende sager. Hvorfor? Hvilke muligheder er der i virkeligheden for dette barn?

Hvad forebygger vi?
Hvorfor forebygger vi?
Hvordan forebygger vi?

BØRNEKATALOGET

Indsæt evt. eget logo i diasmaster

Hvilke spørgsmål skal vi stille i det forebyggende arbejde?

BØRNEKATALOGET

Hvorfor hænger disse spørgsmål sammen:

- Hvad er **forebyggelse af seksuelle overgreb** mod børn?
- Hvad er **seksuelle overgreb** mod børn?
- Hvad **krænkes** hos barnet?

Hvordan kan vi arbejde forebyggende med børn, når de ikke kender til seksualitetens betydning og selv skal have lov til at opdage den, når de er klar til det?

Hvad er din opgave i det forebyggende arbejde?

Hvad er forebyggelse?

BØRNEKATALOGET

Det kommer an på hvordan vi stiller vores spørgsmål:

- Hvad vil vi forhindre børn udsættes for? (altså noget ydre)

Eller

- Hvad vil vi støtte i børns udvikling? (altså noget indre)

Og

- Hvordan kan denne udvikling skabes i relationen mellem barn og voksen?

- Forebyggelse rettet mod børn
- Forebyggelse rettet mod forældre
- Forebyggelse rettet mod professionelle
- Forebyggelse rettet mod krænkere og potentielle krænkere

Zeuthen, K. & M. Hagelskjær Jensen (2013): Prevention of Child Sexual Abuse – analysis and discussion of the field. *Journal of Child Sexual Abuse, Volume 22, Issue 6, 742-760*, online August 2013, in print December 2013.

- Uddannelsesprogrammer om personlig sikkerhed. Skolebaseret pensum der skal udbrede viden om seksuelle overgreb mod børn (CSA) til potentielle ofre
- Fra sidst i 80erne og til starten af 90erne havde 67 % af amerikanske skolebørn deltaget i CSA- forebyggelsesprogrammer, men herefter faldt tallet, da udbuddet af forebyggelsesprogrammer tog til i omfang (alkoholmisbrug, uønsket graviditet mm).
- Skolebaserede tilgange har været meget brugte, blandt andet fordi forældre er mere villige til at acceptere disse, da mange tror, at de fleste overgreb sker udenfor hjemmet.
- Helt op til 95 % alle seksuelle overgreb sker i nære relationer!

...Zeuthen, K. & M. Hagelskjær Jensen fortsat

Hvad er målet for læring i denne form for forebyggelse?

BØRNEKATALOGET

Børn skal have viden om begreber som:

- rettigheden til egen krop
- berøringsskala (god/forvirrende/dårlig berøring)
- forskellen på dårlige og gode hemmeligheder

Børn skal lære selv-beskyttelsesstrategier som:

- at løbe sin vej
- at stole på sin egen intuition
- at sige nej ved grænseoverskridelser

Børn skal have viden om hjælpeforanstaltninger:

- hvor kan de få anonym rådgivning
- hvad skal de gøre hvis de udsættes for overgreb

Eksempler på programmer:

- STOP (Stop, Tell someone, Own your body, Protect yourself)
- Good Touch/Bad Touch
- Keeping Ourselves Safe
- The American Child assault prevention program

Hjælper forebyggelse?

BØRNEKATALOGET

- Det er svært at undersøge, om ændring i adfærd og viden som et resultat af forebyggelsesprogrammer reducerer forekomsten af seksuelle overgreb mod børn
- Hvis man skal opstille kunstige situationer og forsøg der afprøver forebyggelsens effektivitet støder man ind i alvorlige etiske problemstillinger
- Der er stor usikkerhed omkring hvordan man kan overføre viden fra en sammenhæng til en anden
- Nogle forskere stiller spørgsmålstegn ved, om forebyggelse kan skade ved at introducere børn for emnet seksuelle overgreb og derved gøre dem bange for voksne, berøring og (seksuelle) følelser i det hele taget
- Også forældre kan have denne bekymring
- Nogle børn kan udvikle følelser af ubehag vedrørende ikke-seksuel berøring efter at have deltaget i et forebyggelsesprogram, men ikke alle undersøgelser finder denne sammenhæng

Det er svært at evidensbasere dette felt, men de etiske overvejelser er ikke desto mindre vigtige at have med sig!

- Det er komplekst at forebygge noget så u håndgribeligt som CSA
- Op mod 95% af krænkerne kender deres offer før overgrebet finder sted
- 47% af krænkerne er i familie med eller bor med barnet
- Barnet er derfor ofte følelsesmæssigt og loyalt knyttet til krænkeren
- Dette vil naturligvis vanskeliggøre barnets evne til at beskytte sig mod overgrebet, da det ikke ligner de former for overgreb, som barnet har lært om i forebyggelsesprogrammer
- Meget få (om nogen overhovedet) forebyggelsesprogrammer tager højde for den relationelle faktors kompleksitet, altså at seksuelle overgreb oftest finder sted i nære relationer

SPILLE RUM

5 TEMAER OM

- LYST
- AKTIVITET
- FRIVILLIGHED
- FANTASI
- OMSORG

Et undervisningsmateriale om
følelser, grænser og seksualitet

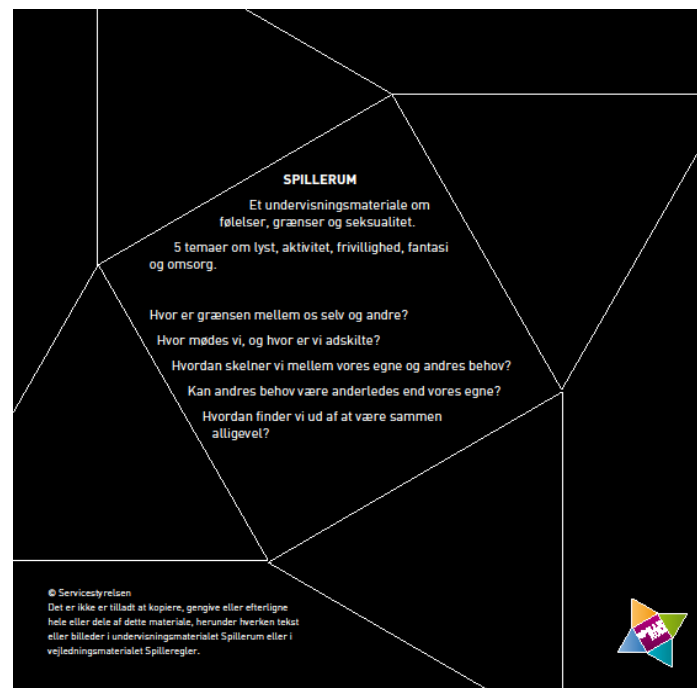
Zeuthen, K., Hagelskjær, M. & Busck, A.:
Udvikling af Spillerum.
SISO, Socialstyrelsens hjemmeside.

SOCIALSTYRELSEN

Spilleregler

BØRNEKATALOGET

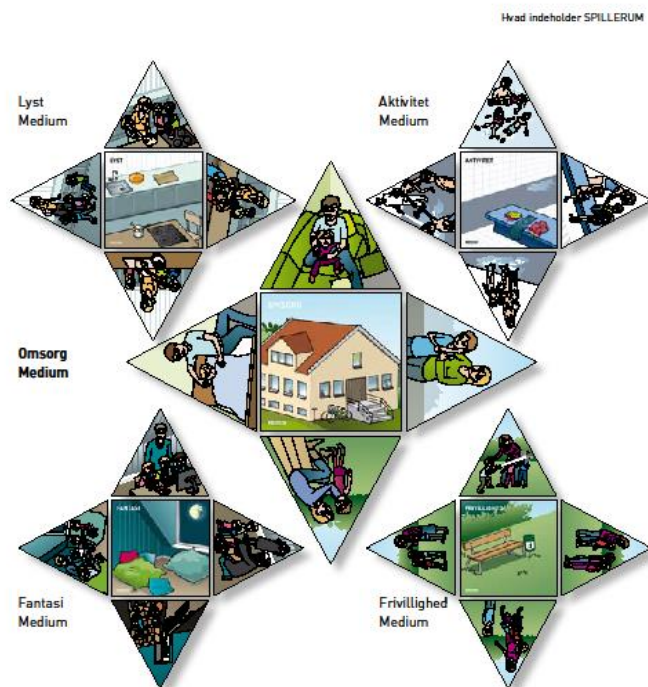

...Zeuthen, K., Hagelskjær, M. & Busck, A. fortsat
Indsæt evt. eget logo i diasmaster

- Børn og unge, der er i risiko for at blive udsat for seksuelle overgreb
- Børn og unge, der allerede er blevet udsat for overgreb
- Børn og unge, der har en seksuelt grænseoverskridende adfærd
- Plejeforældre og fagfolk, der til dagligt arbejder med børn og unge anbragt uden for hjemmet eller med børn og unge med handicap.
- Spillerum er ved at blive udviklet til et udredningsværktøj til mistanker om seksuelle overgreb.
- Spillerum kan også bruges indenfor normalområdet
- Spillerum og mit eget rum som APP

- Spillerum handler om barnets og den unges seksualitet, fordi kroppen får betydning udefra i barnets relationer til de voksne, som tager sig af barnet.
- Seksualitet forstås som den psykologiske betydning, kroppens behov og tilfredsstillelse får gennem vores relationer med andre.

...Zeuthen, K., Hagelskjær, M. & Busck, A. fortsat

17

Kulissebrik Aktivitet Small

AKTIVITET

De billeder vi skal se på, handler om nogle børn og en voksen i et badeværelse.

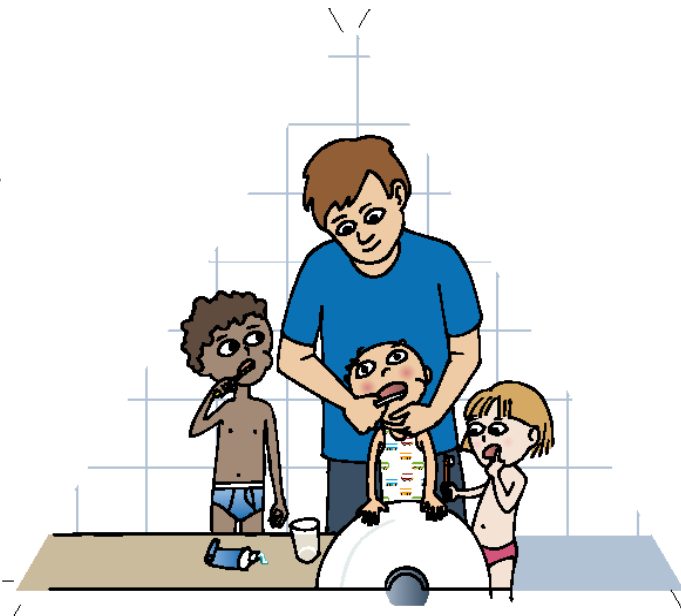
Nogle gange hjælper den voksne børnene, og andre gange kan børnene selv.

Nu skal vi tale om billederne.

SMALL

Aktivitet 1-1

Small

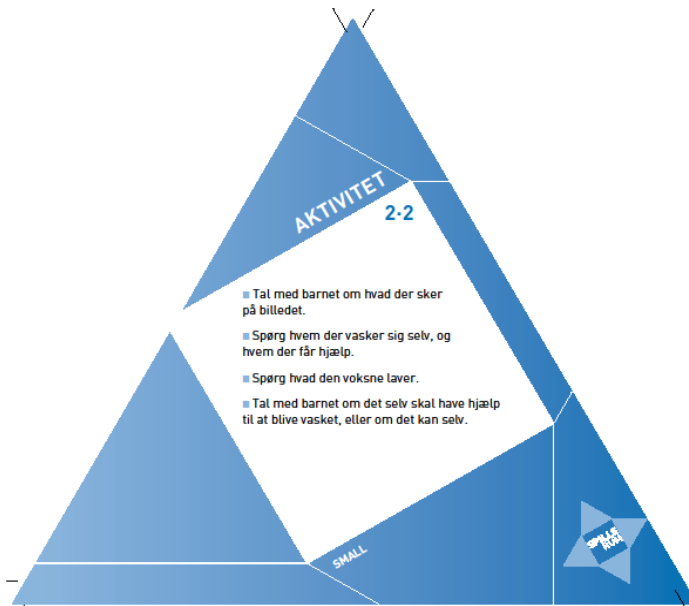
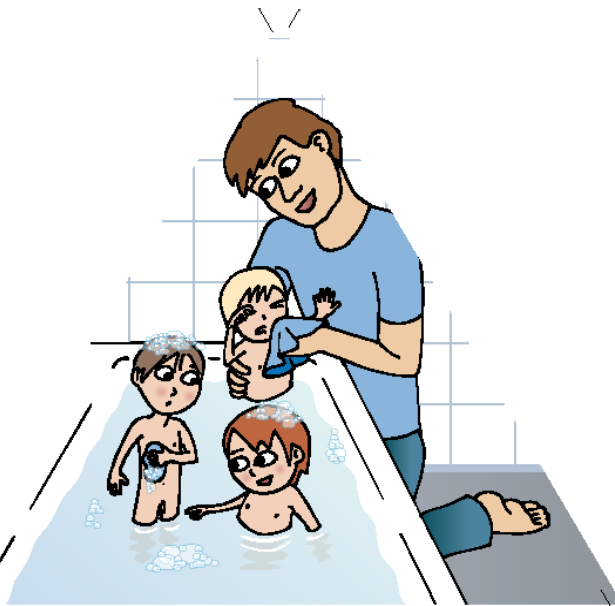
AKTIVITET 2:1

- Tal med barnet om hvad der sker på billedet.
- Spørg hvem der selv børster tænder, og hvem der får hjælp.
- Spørg hvad den voksne laver.
- Tal med barnet om det selv skal have hjælp til at få børstet tænder, eller om det kan selv.

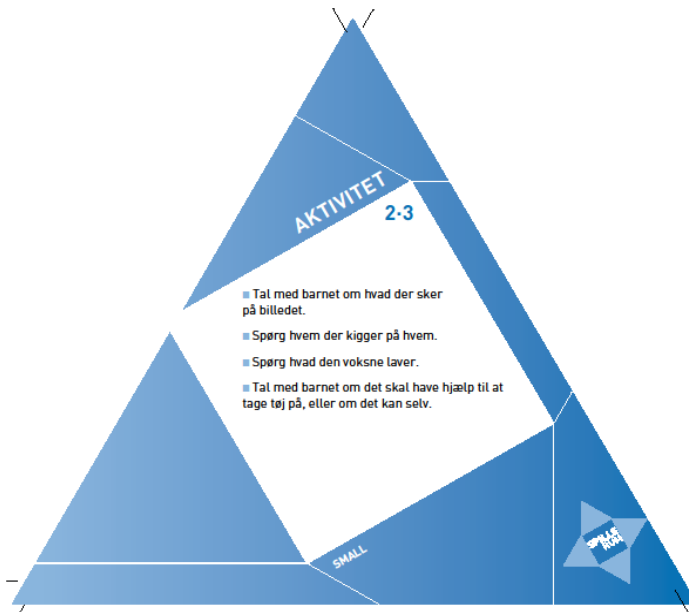
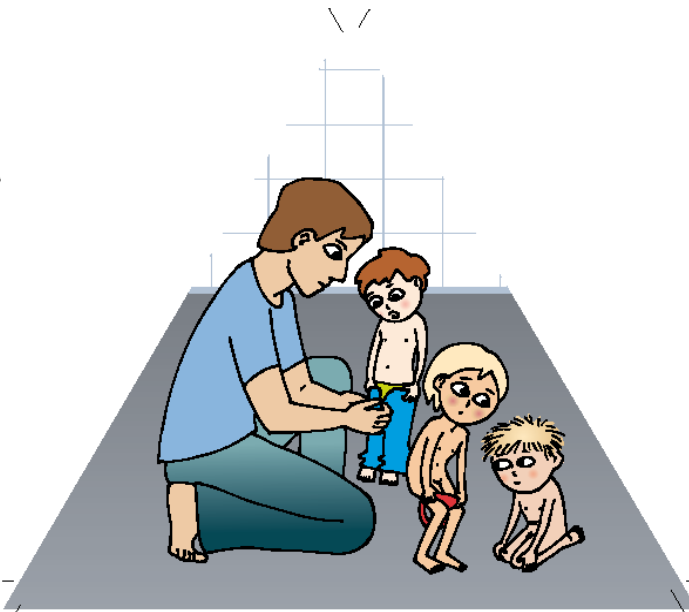
SMALL

Aktivitet 2-2 Small

Aktivitet 2-3 Small

Aktivitet 2-4 Small

AKTIVITET 2-4

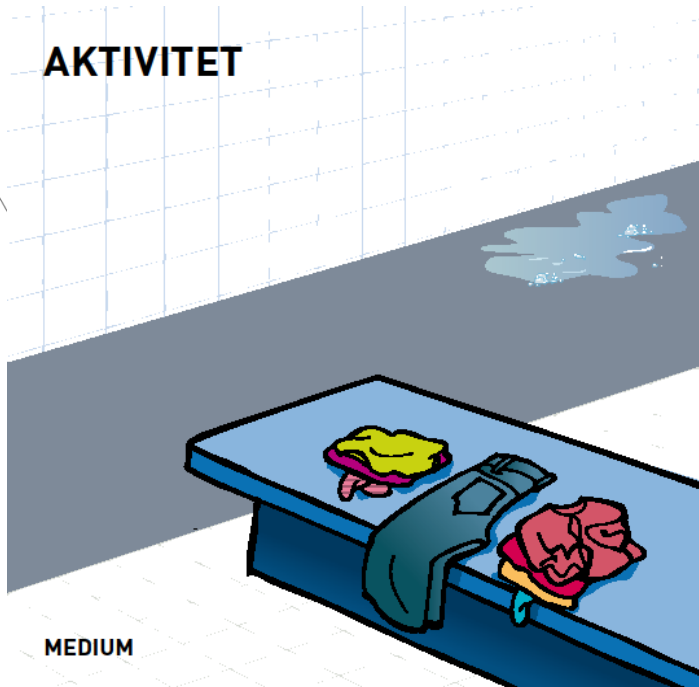
- Tal med barnet om hvad der sker på billedet.
- Spørg hvem der hører efter, og hvem der ikke hører efter.
- Spørg hvad den voksne laver.
- Tal med barnet om hvornår det vil høre på de voksne, og hvornår det ikke vil.

SMALL

SPILLE RUM

Kulissebrik Aktivitet Medium

AKTIVITET

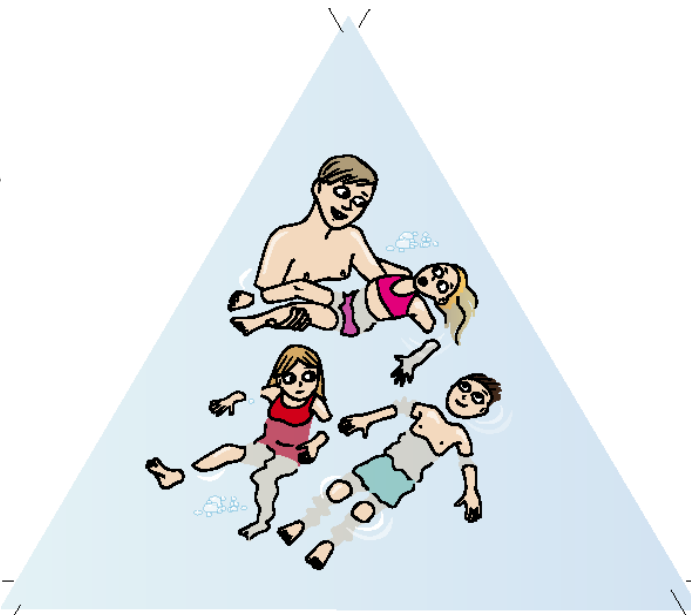
AKTIVITET

De billeder, vi skal tale om, viser nogle børn og en voksen i en svømmehal.

Børnene kan mange ting selv, men nogle gange har de brug for den voksnes hjælp.

MEDIUM

Aktivitet 2-1 Medium

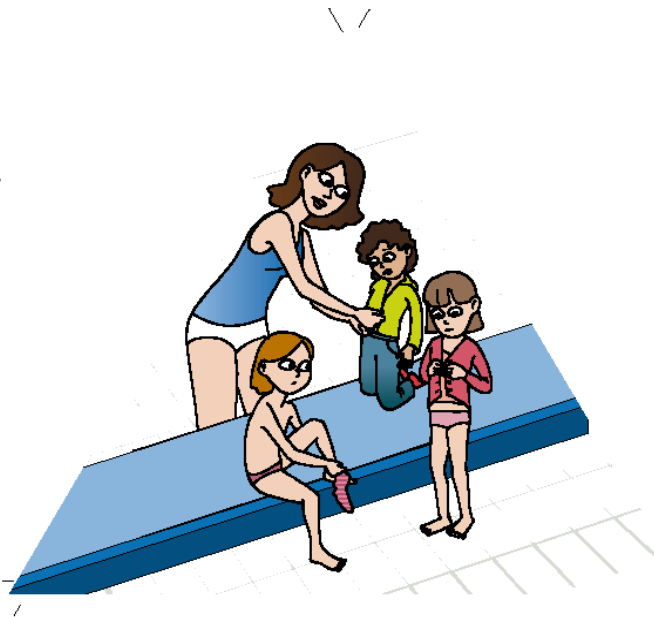

AKTIVITET 2-1

- Tal med barnet om, hvad der sker på billedet.
- Spørg hvem der selv kan flyde, og hvem der skal have hjælp til det, og spørg hvordan man kan se det på børnene.
- Spørg hvem der kigger på hvem, og hvorfor de kigger på hinanden.
- Tal med barnet om hvad det kan selv, og hvad det skal have hjælp til, når det er i vandet. Spørg barnet hvordan det føles at få hjælp generelt.

MEDIUM

Aktivitet 2-2 Medium

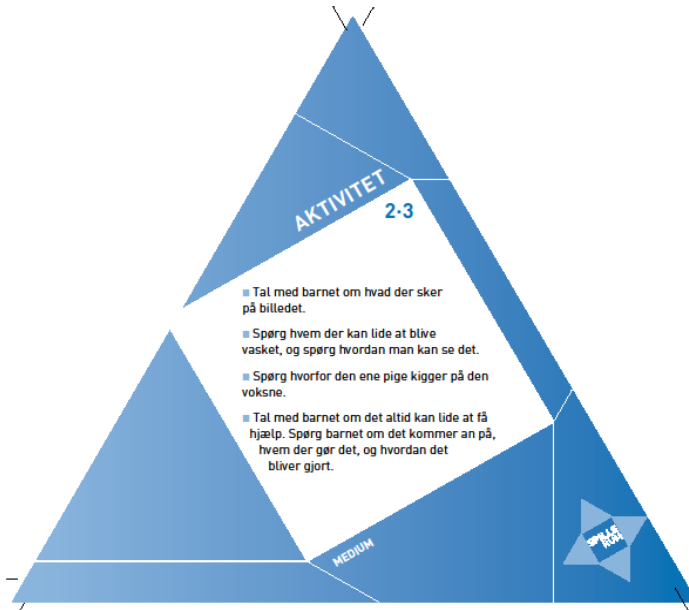
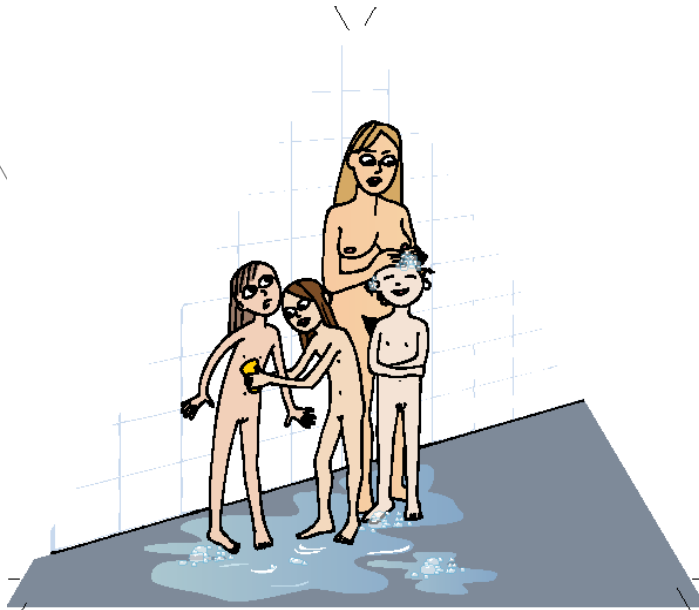

AKTIVITET 2-2

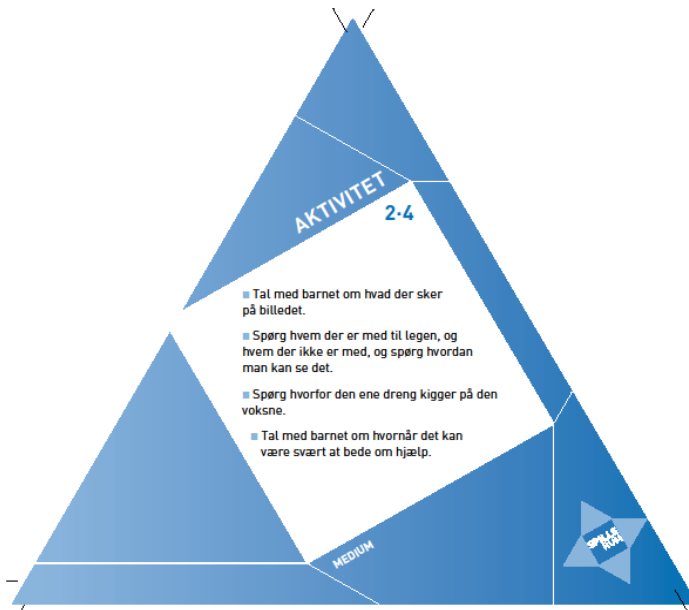
- Tal med barnet om hvad der sker på billedet.
- Spørg hvem der selv kan tage tøj på, og hvem der har brug for hjælp til det, og spørg hvordan man kan se det på børnene.
- Spørg hvem der kigger på hvem og hvorfor de kigger på hinanden.
- Tal med barnet om hvad det kan selv, og hvad det skal have hjælp til, når det tager tøj på. Spørg barnet hvordan det føles at kunne selv.

MEDIUM

Aktivitet 2-3 Medium

Aktivitet 2-4 Medium

Kulissebrik Aktivitet Large

AKTIVITET

Disse billeder viser nogle unge på en strand. De leger, bader og soler sig.

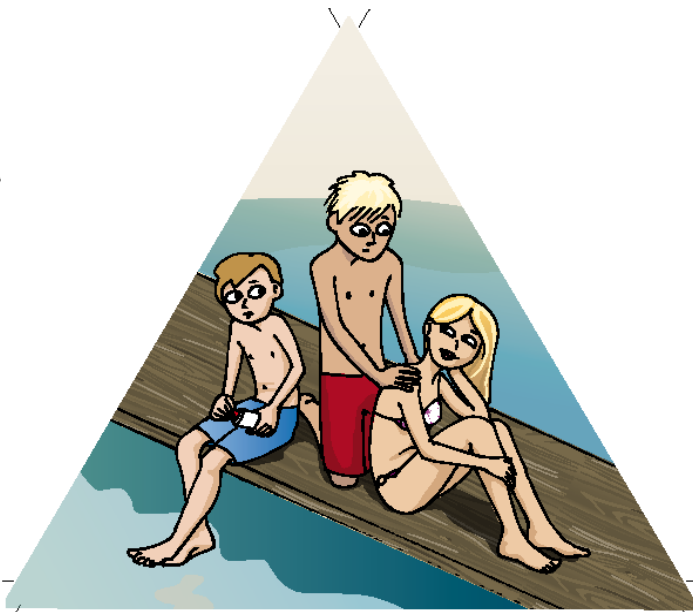
Billederne handler om at være med i en gruppe uden altid at vide, hvilken rolle eller plads man har eller gerne vil have:

Hvad vil man være med til, og hvordan finder man ud af det? Hvordan viser man det, og hvordan kan man se det hos andre?

LARGE

Aktivitet 2-1

Large

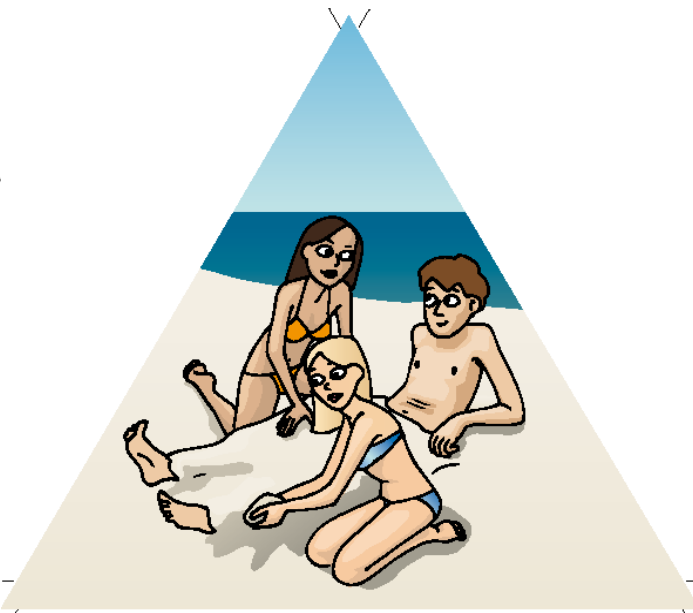
AKTIVITET 2-1

- Hvad handler billedet om?
- Hvordan har de det hver især i situationen? Forklar hvorfor I ser det sådan.
- Hvordan tror I de har det med hinanden?
- Hvordan ville I have det, hvis I var én af de tre i billedet? Vælg selv hvem!

LARGE

SPILLE RUM

Aktivitet 2-2 Large

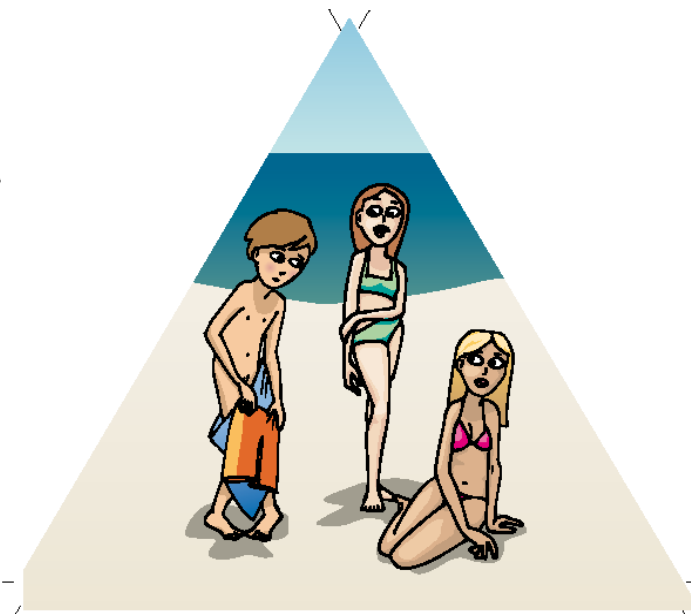
AKTIVITET 2-2

- Hvad handler billedet om?
- Hvordan har de det hver især i situationen? Forklar hvorfor I ser det sådan.
- Hvordan tror I de har det med hinanden?
- Hvordan ville I have det, hvis I var én af de tre i billedet? Vælg selv hvem!

LARGE

SPILLE RUM

Aktivitet 2-3 Large

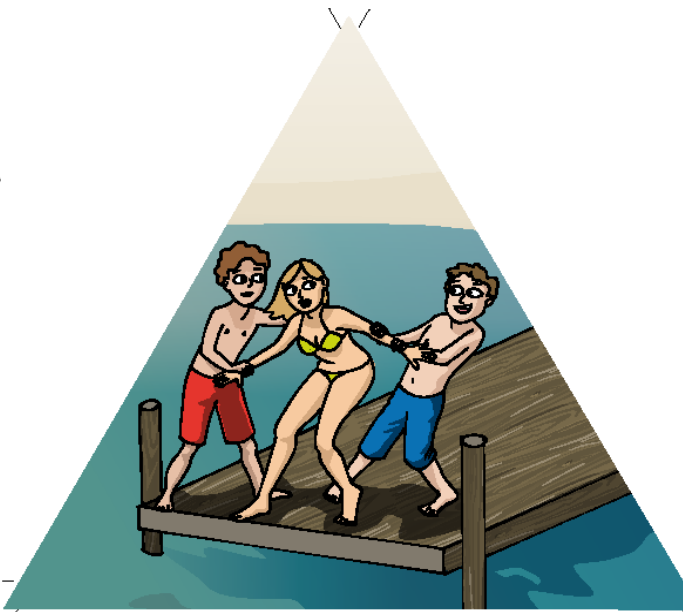
AKTIVITET 2-3

- Hvad handler billedet om?
- Hvordan har de det hver især i situationen? Forklar hvorfor I ser det sådan.
- Hvordan tror I de har det med hinanden?
- Hvordan ville I have det, hvis I var én af de fire i billedet? Vælg selv hvem!

LARGE

SPILLE RUM

Aktivitet 2-4 Large

AKTIVITET 2-4

- Hvad handler billedet om?
- Hvordan har de det hver især i situationen? Forklar hvorfor I ser det sådan.
- Hvordan tror I de har det med hinanden?
- Hvordan ville I have det, hvis I var én af de tre i billedet? Vælg selv hvem!

LARGE

SPILLE RUM

FILMKLIP: MY BELOVED CHILD **BØRNEKATALOGET**

- Sigrid Beate er 33 år, da hun idømmes 7 års fængsel for drabet på sin far
- Moderen og søsteren er også på gerningsstedet men frifindes
- Sigrid er den yngste af fem børn
- Hun vokser op på en gård
- Faderen havde travheste og arbejdede hjemme på gården, moderen arbejdede væk fra hjemmet
- Faderen udsatte Sigrid for overgreb fra hun var 6 år
- Dokumentarfilmen er lavet lige inden hun skal afsone sin dom
- Klip kap 2
- Klip kap 4

Indsæt evt. eget logo i diasmaster

Sol og ungdom,
J.F. Willumsen 1910

BØRNEKATALOGET

Indsa

Jock Sturges

BØRNEKATALOGET

JOCK
STURGES

Indsæt evt. eget logo i dia:

Individuel summeøvelse - brug 2 min.:

- *Hvad blev jeg særlig optaget af i det oplæg, jeg netop har hørt?*

Snak sammen to og to - brug 5 min.:

- *Hvad synes I var vigtigt i oplægget - og hvorfor? Hvordan kan I bruge ´den nye viden´ i det fremadrettede arbejde?*

Opsamling i plenum: 3 min.